

Комунальний заклад вищої освіти
«Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія»
Запорізької обласної ради
Факультет спеціальної освіти та соціально-гуманітарних наук
Кафедра спеціальної освіти

КВАЛІФІКАЦІЙНА (МАГІСТЕРСЬКА) РОБОТА

Корекція просторового орієнтування у дітей молодшого шкільного віку
з порушенням опорно-рухового апарату

Виконала студентка групи СОМ-2(2)
спеціальності: 016 Спеціальна освіта
Гноева Анастасія Олександрівна
Керівник: Дергач М.А.
Рецензент: Партико Н.В.
Нормоконтроль _____ А.Ю. Штепенко

Запоріжжя
2024 р.

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Останнім часом спостерігається тенденція зростання кількості дітей з порушенням опорно-рухового апарату. Для організації спеціального розвиткового середовища, важливо вивчати стан и розвитку дитини з порушеннями опорно-рухового апарату, підбирати методи, прийоми форми і засоби організації корекційної допомоги, яка полягає у навчанні і вихованні такої дитини. Як показують дослідження, майже у 80% дітей молодшого дошкільного віку спостерігаються порушення постави, які виявляються через слабкі м'язи спини, крилоподібні лопатки сутулість спини тощо, а з цього відсотку більше ніж у половини спостерігається сколіоз різного ступеня тяжкості та різних форм [7]. У працях багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених, зазначається, що одним із важливих інструментів повноцінного розвитку дитини є сприйняття, завдяки чому людина може генерувати повне уявлення про навколишній світ.

Проблема виявлення особливостей формування просторових уявлень, їх словесного позначення, способів оптико-просторового орієнтування у дітей дошкільного віку, в галузях психології і педагогіки є достатньо актуальними тому, що орієнтування в просторі – це базовий процес, який зумовлює розвиток пізнавальної діяльності дошкільників.

Дослідження вчених-дефектологів (В. Бондар, О. Глоба, В. Григоренко, М. Єфіменко, М. Іпполітова, М. Мога, В. Синьов, Б. Сермеєв, Л. Ханзерук, О. Чеботарьова та ін.), яким вдалося досягти органічного поєднання психолого-педагогічної теорії і практики корекційно-реабілітаційного навчання і виховання осіб із порушенням психофізичного розвитку, розглядали особливості раннього онтогенезу дітей з діагнозом ДЦП, іншими порушеннями опорно-рухового апарату, механізми формування пізнавальної сфери, особливості психічних процесів, таких як мислення, пам'ять, увага, мовлення, сприйняття.

Аналіз результатів сучасних психолого-педагогічних досліджень (М. Аббасова, К. Вересоцької, О. Виноградової, О. Гаврилушкіної, Т. Головіної, І. Грошенкова, З. Дунаєвої, Л. Занкова, Б. Зейгарник, Р. Ібаньес, Л. Кассал, А. Липи, А. Лурія, Г. Мерсіянової, С. Мирського, М. Нудельмана, І. Омелянович, Н. Парамонової, М. Певзнер, Б. Пінського, Н. Семаго, М. Семаго, В. Синьова, Є. Соколової, І. Соловйова, Н. Стадненко, І. Фінкельштейна, С. Юровського та ін.) свідчить про різні підходи у розумінні та формуванні просторових уявлень у дітей з порушеннями в розвитку.

Н. Смирнова, Є. Каліжнюк, О. Тітова та інші науковці зауважують, якщо у дошкільників з порушенням опорно-рухової функції спостерігається відсутність або обмеженість рухового досвіду, значно ускладнюється їхня здатність л орієнтування у просторі, уповільнюються процес становлення моторної координації, гальмується формування квазіпросторових структурних елементів.

Отже у процесі соціалізації дошкільника, важливу роль відіграють сформовані та розвинені навички орієнтування у просторі, окрім цього наявність орієнтовних у просторі навичок детермінує успішність формування у шкільних навичок навчання.

Теоретичні дослідження дуже ґрунтовно визначили динаміку формування просторових уявлень у дітей із дитячим церебральним паралічем, але недостатньо розроблено методичні підходи до проблеми корекції формування просторових уявлень, алгоритми проведення корегувальної роботи, з дошкільниками, у яких є порушення опорно-рухового апарату різного характеру, з дітьми з порушеннями розумової сфери та вторинними порушеннями опорно-рухового апарату. Означене протиріччя зумовило вибір теми роботи «Корекція просторового орієнтування у дітей молодшого шкільного віку з порушенням опорно-рухового апарату».

Об'єкт дослідження: просторове орієнтування дітей шкільного віку із порушенням опорно-рухового апарату.

Предмет дослідження: корекція просторового орієнтування молодших школярів із дитячим церебральним паралічем.

Мета дослідження: на основі сучасних наукових знань про просторове орієнтування школярів із порушеннями опорно-рухового апарату та результати емпіричного дослідження стану його сформованості у молодших школярів із дитячим церебральним паралічем, розробити та апробувати програму корекції функцій просторового орієнтування у молодших школярів із дитячим церебральним паралічем.

Для досягнення поставленої мети були визначені наступні завдання:

1. На основі аналізу наукової літератури виявити особливості просторового орієнтування у молодших школярів із порушеннями опорно-рухового апарату та розкрити передумови порушення просторового орієнтування у дітей з церебральним паралічем.

2. Виявити стан сформованості просторового орієнтування у молодших школярів із дитячим церебральним паралічем та визначити взаємозв'язок різних видів сприйняття з розвитком їх предметно-практичної діяльності.

3. Визначити ефективні способи та методи корекції просторового орієнтування молодших школярів із порушеннями опорно-рухового апарату.

4. Розробити програму корекційної роботи з дітьми з дитячим церебральним паралічем, які мають порушенням просторового орієнтування та методичні рекомендації щодо її впровадження в навчально-виховний процес закладів середньої освіти.

У процесі дослідження використовувалися такі методи: теоретичні (аналіз, узагальнення та систематизація отриманої з наукових джерел інформації щодо проблеми дослідження), емпіричні (опитування, тестування, аналіз продуктів діяльності випробуваних), кількісний і якісний аналіз отриманих даних, методи математичної статистики).

Методологічне підґрунтя дослідження. Методологічну основу дослідження склали положення про:

- вирішальне значення рухових функцій для розвитку просторових уявлень у дітей (Б. Ананьєв, О. Лурія);
- тісний взаємозв'язок першої і другої сигнальних систем у процесі формування знань про простір, про співвідношення зон актуального і найближчого розвитку (Л. Виготський);
- діяльнісний підхід до формування особистості дитини (О. Леонтьєв); про комплексний підхід до реалізації корекційно-педагогічної роботи;
- вчення Л. Виготського про структуру дефекту та концепція культурно-історичного розвитку вищих психічних функцій;
- індивідуально-диференційований підхід до дітей в корекційному навчанні і вихованні;
- теорії побудови процесу корекційного навчання дітей з особливими потребами на засадах всебічного врахування їхніх психофізичних особливостей і пізнавальних можливостей (В. Бондар, Т. Власова, Л. Вавіна, В. Засенко, І. Єременко, М. Іпполітова, Г. Мерсіянова, Є. Постовойтов, Є. Соботович, В. Синьов, В. Тарасун, В. Турчинська, Т. Сак, Л. Фомічова, О. Хохліна та ін.).

Теоретичне значення роботи полягає у тому, що узагальнено теоретичні матеріали щодо специфіки психофізичного розвитку дошкільників з порушеннями опорно-рухового апарату (фізичного та психомоторного розвитку, просторової орієнтації, формування базових навчальних функцій та пізнавальних можливостей); підібрано та систематизовано методики корекційної роботи з дітьми з порушеннями просторового орієнтування.

Практична значущість роботи виявляється у тому, що здобуті в процесі дослідження дані, вдосконалені та систематизовані положення детермінують покращення корекційно-реабілітаційної та навчально-виховної роботи з дошкільниками з порушеннями опорно-рухового апарату, покращують

процес індивідуалізації таких занять в системі спеціальної та інклюзивної освіти.

Структура роботи: вступ, три розділи, висновки і список використаних джерел (47 найменувань). Містить 4 таблиці, 2 рисунки, 3 додатки, загальний обсяг роботи – 81 сторінок, із них основного тексту 58 сторінок.

ВИСНОВКИ

Результати теоретичного аналізу літератури з досліджуваної проблеми, даних емпіричного експерименту дозволяють зробити наступні висновки.

1. Сучасні дослідники проблеми психологічної адаптації, реабілітації та корекції дітей, висловлюючись стосовно формування просторового орієнтування у дітей із дитячим церебральним паралічем та іншими порушеннями опорно-рухового апарату, вказують на те, що при порушеннях опорно-рухового апарату формування просторових уявлень порушено, і має свої особливості (порушення в орієнтуванні в схемі власного тіла і тіла співрозмовника, найбільші труднощі виникають при орієнтуванні в великому просторі, на аркуші паперу), пов'язані з ураженням головного мозку та особливостями розвитку таких дітей.

2. До порушення в розвитку просторового орієнтування призводить рухова недостатність дитини, яка ускладнює її маніпулятивну діяльність, тактильне сприйняття предметів тощо.

Патології рухово-кінестетичного аналізатора, що можуть ускладнюватися порушеннями зорового аналізатора відіграють провідну роль у затримці розвитку просторового орієнтування.

У дітей з порушеннями опорно-рухового апарату можуть страждати різні ланки просторового, часового, чуттєвого сприйняття, предметно-просторове орієнтування, словесне позначення просторових і часових компонентів.

Причиною труднощів в освоєнні просторово-часових відносин дітей із дитячим церебральним паралічем є те, що формування просторово-часових понять відбувається при недостатньому активному переміщенні самих дітей із дитячим церебральним паралічем, обмеженні практичного, побутового та ігрового досвіду.

Порушення просторового орієнтування негативно впливає на процес навчання в школі.

3. Аналіз результатів дослідження показав, що, притаманні школярам з порушеннями опорно-рухового апарату, особливості просторового орієнтування проявляються в порушеннях розташування предметних картинок при виконанні завдань, порушеннях диференціації правої і лівої сторони в дзеркальному відображенні, труднощі в орієнтуванні в навколишньому просторі (змішання понять справа, зліва), труднощі у виборі напрямку «праворуч», «ліворуч», «вгору», «вниз» на аркуші паперу.

Застосовані в даному дослідженні експериментально-діагностичні завдання дозволили виявити рівень розвитку просторового орієнтування, а також роль порушень просторового орієнтування у дітей з порушеннями опорно-рухового апарату контрольної та експериментальної груп. Різного роду недостатність зорово-просторових функцій, була відзначена у 100% випробуваних, з більшою частотою виявляються порушення сприйняття просторових напрямів і схеми тіла і зорово-просторові порушення. Порівняльний аналіз даних свідчить, що порушення просторового орієнтування є специфічним для всіх форм опорно-рухових порушень і вказують на недорозвинення функцій просторового орієнтування у дітей експериментальної та контрольної груп.

Виконана на контрольному етапі психологічного експерименту, повторна діагностика рівня розвитку просторового орієнтування в контрольній та експериментальній групах, за раніше застосованими психологічними методиками, дозволила, на підставі отриманих результатів дослідження, виявити динаміку розвитку процесів просторового сприйняття у дітей з порушеннями опорно-рухового апарату та ефективність застосованої програми корекційного впливу.

Порівняльний аналіз результатів впровадження програми з корекції просторового орієнтування дітей із порушеннями опорно-рухового апарату показав, що рівень вираженості порушень психічних функцій за останніми

показниками в контрольній групі значно вище, ніж у дітей експериментальної групи.

Таким чином, результати, отримані в ході емпіричного дослідження, підтвердили висунуту гіпотезу про те, що в ході спеціально організованого корекційного процесу (включення в структуру психологічної корекції спеціально підібраних вправ), можливо сформувати у дітей, з вираженими порушеннями психомоторного розвитку, функції просторового аналізу і синтезу (орієнтування), необхідні для подальшого психічного розвитку, тобто сприяють не тільки ефективному пристосуванню дитини з порушеннями до навколишньої дійсності, а й дають можливість подальшого успішного навчання та соціальної адаптації.

4. На основі отриманих даних теоретичного і емпіричного етапів експерименту було розроблено програму корекційної роботи з формування просторового орієнтування з дітьми з порушеннями опорно-рухового апарату та укладено методичні рекомендації щодо організації корекційних занять з просторового орієнтування в навчально-виховному процесі спеціальної школи та спеціалізованих класах інклюзивних загальноосвітніх шкіл. Процес формування орієнтування в просторі відбувається поетапно: формування орієнтування у власному тілі, у великому просторі, орієнтування на площині.

Грунтуючись на результатах експериментального дослідження, можна зробити висновок про те, що розроблена програма корекції, сприяє успішному розвитку у дітей процесів просторового орієнтування.

Отримані результати дозволяють, надалі, перейти до більш глибокого вивчення проблеми просторових порушень та їх впливу на розвиток психіки дитини з порушеннями опорно-рухового апарату, для подальшої розробки профілактичних і корекційних програм для дітей з порушеннями.

Своєчасна і адекватна психолого-педагогічна допомога дітям з порушеннями опорно-рухового апарату є необхідною умовою корекції їхнього стану та подальшої соціалізації.